

IN MEMORIAM

PAVEL MEDVEŠČEK
(8. 8. 1933–22. 10. 2020)

Na predpremiери filma *Jadrana Sterleta Med hribi kačjih glav* sem se prvič srečal s Pavlom Medveščkom. Poznal sem že njegovo knjigo *Skrivnost in svetost kamna* ter vedel, da je naprej in nazaj prehodil Posočje. In ker me je tedaj vznemirjal vpadljivi kamen Pačiuauc sredi poliškega polja na Cerkljanskem, sem vprašal Medveščka, če je pri svojih obhodih izvedel kaj o tem kamnu. Obljubil je, da bo pregledal svoje zapiske in mi nato čez nekaj časa poslal list s čistopisom, ki ga je sam natipkal na pisalni stroj. Ko sem ga začel brati, se je zgodilo nekaj, kar privoščim vsakomur, ki raziskuje preteklost. Verjamem, da bi vsak dal nekaj let življenja za možnost, da samo za nekaj minut vstopi v to preteklost in se prepriča, kaj so ugibanja in kaj je resnica. Medveščkovo pismo me je predstavilo v preteklost za 15 minut. Občutka popolne sreče, ki sem ga pri tem doživel, ne bom nikoli pozabil. In kaj ga je sprožilo? Šlo je za opis tročana kot načina življenja, ki je bil nato objavljen v knjigi *Let v lunino senco* in je v popolnosti neodvisno potrdil moje dolgoletne raziskave. To je bil začetek najinega sodelovanja.

Opisani dogodek pa je predvsem osvetlil življenjski dosežek Pavla Medveščka, ker ga brez tega dosežka ne bi bilo. Posrečil se mu je vstop v skrivni vzporedni svet posoških starovercev. Kako, kaj mu je vanj odprlo vrata? V duhu tročanov gre za tri stvari, ki so bile vse enako pomembne in so se dopolnjevale. Prva je bila iskrena Medveščkova radovednost, ki je bila povezana s popolno predanostjo Posočju. Pripovedoval mi je, kako zelo je pri šolanju v Ljubljani pogrešal rodno Anhovo, ker ga je tuja Ljubljana preprosto dušila. Znale so sorodne pripovedi o Bohinjcih, ki so zunaj rodnega Bohinja zbolevali in umirali. Če uporabimo besede posoških starovercev, gre za to, kje najdemo svoj stik s tretjo in peto močjo. Najlažje je to pač doma. Gre za duševno in telesno povezanost z nekim prostorom. Medvešek jo je premogel in se zato znal pravilno obnašati, da je pridobil zaupanje Janeza Strgarja, tedanjega voditelja starovercev na desnem bregu Soče. Tu je nastopila druga okolnost, ki je bila v prid odpiranju vrat. Staroverska skupnost je bila že pred izumrtjem, ki se ga je Strgar dobro zavedal. Iz slovanske preteklosti je znamenit primer vaškega župana Johanna Paruma Schultzeja, ki je v nekem trenutku začutil, da je med zadnjimi pripadniki ljudi slovanskega jezika v okolici Hannovra in se zavedal, da po smrti njega in še treh v vasi nihče ne bo vedel, kako se reče psu po (polabsko) slovansko. Tako je leta 1725 začel pisati kroniko, ki je vsebovala popis domačih (polabsko) slovanskih

besed, da bi z njimi seznanil bodoči svet. In taka nuja, da bi zapustil vednost o svetu, ki je skrivno obstajal s svojim etosom in izginjal, je mučila tudi Janeza Strgarja. Njegova stiska je bila še toliko večja, ker bi pri tem moral prelomiti prisego molčečnosti. Zato je zaprosil za znamenje volje Nikrmane in bil prepričan, da je soglasje dobil, kar je bila tretja potrebna stvar. To je bil trenutek, ko so se vrata Medveščku odprla in se pozneje tudi zaprla, ko je Strgar umrl v nenavadnih okoliščinah, ki so jih staroverci razumeli kot kazen za prelom molčečnosti. Kakorkoli, Medvešček je čas odprtih vrat izkoristil, kot je le najboljše mogel. Kar je videl in slišal, je zapisoval, risal, ker fotografirati ni smel, ter zbiral predmete, ki so dokazovali obstoj skrivnega sveta, in ki smo jih lahko pred leti občudovali na razstavi Staroverstvo in staroverci.

Varovalka, ki jo je postavil Strgar, je bila oglarska prisega, s katero je Medvešček obljubil, da njunih pogovorov ne bo objavil pred letom 2007, ko bo Mesec obrnjen z obema rogljema navzdol. Treba je bilo počakati do marca 2007, da smo videli, da je imel Strgar v mislih Mesečev mrk posebnega videza, Medvešček pa je lahko začel pripravljati objavo pogovorov, ki jih je imel s staroverci. Bilo jih je več, kot smo pričakovali. Njihov prvi del je izšel leta 2015 v knjigi *Iz nevidne strani neba*, drugi del je Medvešček pripravljal do svojega zadnjega delovnega dne in še čaka na objavo.

Če sedaj skušamo razumeti, kaj nam je Medvešček prinesel iz skritega sveta, se moramo kratko ozreti v zgodovino raziskav slovanske mitologije. Beseda mitologija ima dva pomena, ker po eni strani označuje skupek mitov kot vir proučevanja, po drugi strani pa tudi vedo, ki to gradivo proučuje. Pri tem se je treba zavedati, da je poimenovanje slovanska mitologija predvsem tehnične narave, kajti neenotna poimenovanja, ki segajo od mitopoetičnega izročila, preko duhovne kulture, religiozno-mitoloških predstav, praslovanske kulture, polidoksije, predkrščanske religije do poganstva, starosvetnosti, starodavnosti in drugih izrazov niso posledica preprostega nestrinjanja pri poimenovanju istega, ampak predvsem kažejo, da si različni avtorji različno predstavljajo predmet svoje obravnave. Različnost teh predstav je posledica različnih virov informacij, ki jih avtorji uporabljajo, in dejstva, da se je vse doslej zdelo, da preučujemo nekaj, kar je odmrlo in poznamo samo po redkih in nepovezanih preostankih ter zato ne moremo dobro vedeti, s čim imamo opraviti. Kot da bi morali po redkih in pokvarjenih ostankih na smetišču sklepati o življenju v hiši, iz katere izvirajo. Medvešček pa nam je prinesel živ opis hiše in življenja v njej! Posoški staroverci niso uporabljali imen božanskih sil, kot jih poznamo iz srednjeveških spisov, a zelo dobro so opisovali kompleksnost svojega življenja in dokazali, da svojo vero izpričujejo predvsem skozi način svojega življenja. To pa je povsem nekaj drugega kot miselni kalup, ki so ga sestavili srednjeveški krščanski duhovniki s svojimi opisi tega, kar so poniževalno imenovali slovansko poganstvo. Njegovo jedro so videli v malikovanju sestavin narave in se posmehovali Slovanom, da čestijo tisto, kar je ustvaril krščanski bog, namesto, da bi čestili stvaritelja samega ter jim zato očitali nespamet. Medveščkovi zapiski kažejo, kako zelo so ti duhovniki udarili mimo in niso razumeli ničesar. Niso razumeli povezanosti človeka in narave, ki je posebej občutna na nekaterih mestih, in niso razumeli ljudi, ki so to povezanost živeli od zibel do groba v vsakem trenutku svojega bivanja.

Medvešček je tako zapisal številne informacijske ključke, ki nam odpirajo doslej zaprte sobe skritega sveta. Moj prvi je bil izročilo o tročanih, drugi bodo našli druge ključke. Prepričan sem, da jih že najdevajo, saj sicer ne bi bilo treba pripraviti že tretjega ponatisa knjige Iz nevidne strani neba. Ključki, ki jih je skoval Pavel Medvešček, ostajajo z nami.

Andrej Pleterski

Andrej Pleterski, red. prof. ddr., upokojeni sodelavec ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija, andrej.pleterski@zrc-sazu.si